

IZ KRAJEVNIH SKUPNOSTI

Jožeta Moškriča-Cirila

Smrtno nevarno križišče

S problemom v zvezi s pismom bralca Smrtno nevarno križišče, objavljenim v 11. št. Nsk dne 17. 7. 85, je bil seznanjen tudi svet KS Jože Moškriča-Cirila in ga reševal z dopisi ZIL-u — tozdu Urejanje stavbnih zemljišč in Komunalni skupnosti Ljubljana — sektorja Moste-Polje že med rekonstrukcijskimi deli na tem delu Jarške ceste.

Vse doslej nismo bili povabljeni k sodelovanju — niti pri izdaji uporabnega dovoljenja, to je tehničnem prevzemu ceste po rekonstrukciji.

Predlagali smo tudi dodatno označbo ulice Marje Boršnikove za smer v Križno ulico, kamor je speljan izvoz za del stanovalcev iz nekaterih blokov te ulice. Izvoz na Jarško cesto ima namreč samo slaba polovica stanovalcev. Enak problem je ugotovljen za stanovalce Jarške ceste od št. 12—22, ki parkirajo svoja vozila pred navedenimi bloki, ker je parkirnih mest ob cesti premalo.

Pismo, ki je bilo objavljeno v Nsk, nam je nekdo — nepodpisanega vrgele pred časom v nabiralnik KS.

V začetku septembra imamo objavljen komisijski ogled upravnega organa, ki bo reševal celotno problematiko Jarške ceste, nastale po rekonstrukciji severne obvoznice in Clevelandске ulice.

Celotno prometno problematiko smo ponovno posredovali mestnemu komiteju za komunalno gospodarstvo, promet in zveze ter upravnemu organu občine.

Za svet krajevne skupnosti
Ivan Lah s.r.

ZADOBROVA-SNEBERJE

V nedeljo, 11. avgusta, je v kontejnerju, ki ga v združenem domu ob Zadobroviški c. št. 88 uporablja Gostinski podjetje Slavija-Moste, zagorelo. Ogenj, ki je vse večal in večal, smo deloma ublažili tako, da smo zaprli vsa vrata, kolikor jih je kontejner pač imel. Pogasi ožnja seveda še zdaleč nismo mogli. To so storili šele člani Gasilskega društva Zadobrova-Sneberje, ki so prihiteli na pomoč.

Verjetno je marsikdo pomislil: Saj to vendarle ni bilo tako hudo. Toda:

1. kontejner je že zdavnaj odslužil. Star je, zarjavljen in na nekaterih delih popolnoma uničen. Vrata ležijo kar na tleh;

2. kontejner je (še vedno) postavljen v neposredni bližini stavbe (kegljišča), katere velik del gradbenega materiala predstavlja les. Mesto, ki mu je odmerjeno, pa uporabljajo za kurjenje najrazličnejših stvari. To se lepo vidi po pepelu, ki ga nato veter raznaša vsepovsod;

3. kontejner služi za vse vrste odpadkov — od navadnega papirja do ostankov hrane, kosti, zamaškov... Seveda je takoj jasno, zakaj je prišlo do samovžiga. A kaj bi bilo, če ožnja ne bi opazili, če bi veter zapihal malo močneje in raznesel še tako malo žerjavice po stavbi (dovolj bi bila že iskra), če bi moglo zagorelo?

Kdo bi odgovarjal za škodo, ki bi nastala, in za katere vzrok bi vedeli, da je bila malomarnost? Ali moramo res vsako stvar doživeti, občutiti na svoji koži, da začnemo misliti vsaj malo drugače?

BORIS ROZMAN

Bizoviške perice

Leta 1983 je Martina Šimec kot študentka etnologije na filozofski fakulteti v Ljubljani izdelala II. seminarsko nalogo z naslovom Bizovik. Sedaj je Martina Šimec že diplomirala, je poročena Rožman in živi v Polju. Ponudila nam je svojo zanimivo nalogo o Bizoviku za objavo v Naši skupnosti. Ker smo zadnje čase prostorsko zelo utesnjeni, saj izhajamo le na osemih straneh, bomo objavili le tisti del naloge, ki obravnava etnološko najzanimivejšo posebnost Bizovika, ki je hkrati tudi občinska in ljubljanska posebnost, to so Bizoviške perice.

Še prej pa nekaj drugih podatkov o Bizoviku.

Vas Bizovik, ki je sedaj zaokrožena krajevna skupnost, leži južno od Litjske ceste med Dobrunjami in Hrušico. Že od nekdaj znan kraj po pericah in trdnih kmetih ima danes že povsem predmestno podobo z znanim »Disko Lile« gostiščem, nad sto let starim gasilskim društvom, zelo aktivnim športnim društvom in moškim pevskim zborom. Ob popisu prebivalcev leta 1982 je bilo v KS Bizovik 110 hišnih števil, 305 gospodinjstev v 274 stanovanjih in 938 stalno prijavljenih prebivalcev.

UVOD

Najstarejši zapisi o pranju peric v Bizoviku segajo v 16. stoletje. V Valvasorjev čas. Literatura iz sodobnega časa pa je prispevek dr. Pavle Strukljeve v Slovenskem etnografu (1. 1958), ki obravnava pranje perila v okolici Ljubljane od sredine 19. stol. do časa njene naloge. Pri svoji nalogi sem se držala predvsem tega, da nazorno prikazem življenje peric od začetka tega stoletja do danes. Moje delo je temeljilo na terenskem delu, na pogovorih s pericami, s člani njihovih družin, s sosedmi in na izkušnjah iz lastne udeležbe. Pri pericah sem bila ves teden, od ponedeljka do petka. Zato sem se odločila, da napišem ta del seminarske naloge v obliki dnevnika.

BIZOVIŠKE PERICE

Čas teče in tehnologija dela in življenje samo se spreminja, sloves bizoviških peric, ki so hodile s kulami in vozovi v Ljubljano po umazano perilo in ga konec tedna spet raznašale, pa je ostal.

Ugodna geografska lega z zadostno količino vode v vseh letnih časih, bližina mesta in težak gospodarsko-socialni položaj ljudi v vasi so verjetno poglavitni vzroki za razvoj pranja v taki meri, da je ostalo še danes živo. V drugih predelih, ki jih omenja Pavla Strukljeva v SE 1, X. 1958, se verjetno ne ukvarjajo več s to obrtjo.

Kot piše Strukljeva, pa tudi po raziskavah na terenu: ostaja kot naj-

pomembnejši vzrok za nastanek in razvoj obrti ravno socialni moment, saj je imel Bizovik kot obmestna vas le malo kmetov — gruntnarjev, zato pa več kajzarjev, ki so se morali preživljati tudi kako drugače, ne le z zemljo, in sezonskih delavcev.

Možje so bili pleskarji, zidarji, tesarji, delali so le polovico leta, nekako od sv. Jožefa do Vseh svetih, ko je bilo ugodno vreme za ta del. Pozimi je bila družina brez sredstev. Ker so imeli premalo zemlje, pa verjetno velike družine, je del bremena za preživljanje padel na ramena žensk. Velikokrat so jim pri pranju pomagali možje. Tisti, ki so bili »stislarji«, so delali zanje skafe in ključice za obešanje perila. Skafe so kupovale tudi od »Ribničanov«, bili pa so največ iz smrekovega lesa.

V zadnjih desetletjih 20. stoletja se socialna situacija peric spreminja, kar se kaže tudi v njihovem številu in organiziranosti.

PRANJE PERILA

Sam postopek pranja se je v mnogih letih in stoletjih v marsičem spreminjal, odvisno pač od celotne situacije v družbi. Vendar je osnovna razvrstitev dela ostala vedno podobna. Koliko časa so perice samo želele, kasneje kuhale perilo v kotlih! Danes so kotle in čebre zamenjali pralni stroji. Še danes pa se začena pranje s cahnanjem, prebiranjem perila po strankah in umazaniji, z namakanjem, konča pa s sušenjem na kozolcih in

ZALOG

• Letošnji krajevni praznik: 40 let v svobodi

Dva dneva — 28. do 29. junija so v Zalogu potekale svečanosti ob krajevnem prazniku. Pod geslom 40 let v svobodi so Založani dostojno počastili ta pomembni jubilej. Tako so v avli osnovne šole Adolfa Jakha že 28. junija odprli razstavo o razvoju delavskega gibanja v Zalogu pod imenom Rdeči Zalog. Prav svečano pa je bilo, ko je v soboto 29. junija ob 17.30 na glavno železniško postajo v Zalog prisopihala okrašena parnjava, s katero so se skupaj z gosti pripeljali tudi preživeli »Bilečanci«: Milan Apih, Rudi Čačinovič, Pepca Kardelj, Vili Maurer, Lojze Očepek,

Vencelj Perko in Anica Vipotnik-Jakša. Ob prisotnosti številnih krajanov in ob zvokih večske godbe so padlim Bilečancem na zgradbi železniške postaje Zalog odkrili spominsko ploščo.

Osrednja proslava pa je bila na dvorišču združenega doma, kjer je imel slavnostni govor Dore Dovečar, predsednik izvršnega sveta skupščine mesta Ljubljane. Med številnimi gosti so bili tudi Matija Maček, Lidija Šentjurs in Pepca Kardelj.

Kulturni program so nato lepo izvedli učenci zaloške osnovne šole in pevski oktet iz Podgrada. Podeljena so bila tudi številna priznanja aktivistom KS Zalog in krajanom za najlepše urejene objekte z okolico. Potem so se krajanje veselo zavrteli ob zvokih domačih viž in napevov.

T. ŽIDAN

HRUŠICA-FUŽINE

Ocena delegatskega sistema

Tudi v naši KS smo se z vsoto resnostjo lotili analize delovanja delegatskega sistema in priprav na volitve v skupščine SIS in DPS ki bodo marca prihodnje leto. V ta namen smo seveda najprej pregledali in ocenili delo delegacij in delegatov v preteklem obdobju.

Delo delegacij je bilo na splošno v redu. Nekateri delegati pa vendarle niso dovolj resno zastopali interesov krajanov. Zato so bile predlagane in oblikovane spremembe delegacij za skupščino SIS.

Pripravljen je tudi osnutek sprememb in dopolnitev statuta KS, s katerimi bodo funkcijo de-

legacije za SIS materialne proizvodnje opravljali člani sveta KS, za skupščine SIS družbenih dejavnosti, ki imajo po ustavi enakopraven položaj z zbori v občinski skupščini, bo oblikovana 7-članska delegacija, za vse druge skupščine SIS družbenih dejavnosti pa bo tudi oblikovana združena 7-članska delegacija. Osnutek sprememb statuta KS bo dan v javno razpravo in bodo jeseni o njem odločali člani skupščine KS.

Pri evidentiranju kandidatov za našetete in še druge funkcije upamo, da ne bo težav in da bodo evidentirani krajanje z zanimanjem in odgovornostjo sprejeli

Tudi zaloški železničarji in konferenca aktivov zveze združenj borcev pri ŽG Ljubljana so se vključili v pripravo in izvedbo praznovanja. Ob tej priložnosti so izročili krajevni skupnosti Zalog muzejsko lokomotivo, ki so jo postavili v parku ob postajnem poslopju. Udeležence proslave pa so z ljubljanske postaje pripeljali s posebnim vlakom, ki ga je za to priložnost vlekla muzejska parna lokomotiva. (Foto: VILKO SLUGA)

kandidature. Nekaj težav pa imamo z vključevanjem in evidentiranjem predstavnikov mladine, saj se mladinska organizacija še ni uspela konstituirati. Pričakujemo, da bodo mladi iz naše KS do jeseni oblikovali

svoje vodstvo in predlagali kandidature za delegatske funkcije, saj potreba po prisotnosti mladih ni politična parola, ampak nujen pogoj za uresničevanje interesov vseh krajanov.

ANDREJ ŽABJEK

Po ljubljanskih občinah

Z NOVO ORGANIZIRANOSTJO DO USPEŠNEGA DELA — Stanovaljske zadruge so pred leti predstavljale pomemben dejavnik v gradnji zasebnih hiš. Toda v zadnjih letih ta oblika združništva zamira, saj je bilo še leta 1974 v Ljubljani registriranih kar 118 stanovanjskih združb, lani pa le še 25, pri čemer jih je dejansko aktivnih le 18. Sedaj naj bi ustanovili stanovanjske zadruge Ljubljana in s tem pospešili ustajevanje združnih enot za posamezna zazidalna območja. To enoto naj bi v okviru zadruge ustanovili takrat, ko bi bilo zagotovljeno zamljišče za graditev.

PRVI DEL OBNOVE GRADU JE KONČAN — Ljubljanski grad je doživel že veliko načrtov, pri njihovem uresničevanju pa se je zamenjalo prav tako veliko izvajalcev. Sedaj je prvi del prenove gradu skorajda končan, saj so sanirali tako imenovano grajsko lupino, obnovili streho, dokočno pa sta urejena stolp in poročna dvorana. Nosilec nadaljnje prenove gradu naj bi bil sozd SCT, ki na bi že letos dokončal gostinski objekt. Pač pa je med gostinskim podjetjem in zasebniki vse manj interesa za nakup prostorov. Razlog so cene. Te so resnično visoke, kajti po sedanjih načrtih bi morali za dokončanje kvadratnega metra površine v gostinski etaji odšteti ni manj kot 157 tisoč dinarjev!

vrveh, napetih med koli. In v ponedeljek, torej in sredo je Bizovik res podoben tisti rahlo pravilni vasi iz srede 19. stol., beli in dišeči po pari, milnici, praški in sveže opranem perilu, za katerim se skriva skrb za vsakdanji zaslužek.

A. Postopek pranja pri Mežnarjevih

Pri Mežnarjevih sem se oglasila v sredo, po prazniku, ko sta imeli obe sestre žetlo. Obisk mi je svetovala sosedja — Židanova in prav tu sem videla postopek pranja, ki je v Bizoviku še danes najbolj pogost. Sestri pereta že od malega. Predvsem starejša se spominja stare sosedje, ki ji je že kot dekletu, ki je šlo z mamovo cerkev, rekla, da bo še dobra perica, ker komaj čaka na pranje. Mala si je namreč kar naprej vihala rokave na srajčki. Za perice je bilo značilno, da so bile vedno »vroče«, ker so imele leto in dan zavijane rokave, roke pa vedno v vodi.

Mežnarjevi sestri pereta že dolgo za ljubljansko univerzo in narodni muzej, poleg tega pa imata še pravne stranke. Zanje pravita, da pereta že iz roda v rod. Videla sem, da pereta v pralnici, ki je svojo podobo, po pripovedovanju, spreminila v zadnjem desetletju.

Nabiranje perila

Po perilo hodi predvsem starejša obeh sester, Marija, s sosedom, ki ima avto. Pred tem sta hodili z vozičkom na vprego in s kulami. To je majhen ročni voziček, namenjen za prevoz perila ali pridelkov z njive. Delali so jih doma. Tudi vozniki so pripeljali perilo do peric. V mestu so bila skladišča perila (npr. pri Klemenčiču pred Zmajskim mostom, v Kotnikovi ulici ter pri Mencingerju, Na ložili sva ga na kule, ki imajo namesto lat ob strani kar cele deske.

Kule imata sestri zdaj kar v mestu, da z njimi prepeleže perilo do zbirališča oziroma avta. Perilo še vedno nabirajo ob ponedeljskih, razen seveda, če ne pride ta na praznik. Vendar je to značilnost novejšega časa. Dr. Strukljeva piše, da so imele perice še leta 1958 le malo prostih dni v letu.

Število kosov perila zapišeta sestri v poseben zvezek, zraven pa tudi stopnjo umazanije, saj ima tako vsak

kos svojo ceno (manj umazane bri-sače 6 din, bolj pa tudi 9 din).

Čisto, belo perilo perice obesa na vrvi, napeto na lesene kole, da se posuši. Nekelej so perice belo perilo po kuhinju v kotlu ali žetanju še belile na soncu in splahovale v potoku. Obešale so ga na vrvi, na trame v kozolcih, ki so jih prej pometle in obrisale z mokro krpo, na podstreho, pozimi na drošče v sušilnicah. Droščki so lesena priprava, podobna vodoravno položeni lestvi. Vodoravni lati sta že pribiti na dve najdaljši vzporedni steni, 18-20 prečnih pa so polagale na te. Raztegili so jih največkrat pozimi ali v daljših obdobjih

Perica jemlje perilo iz kotla

slabega vremena. V sušilnici je bila zidana ali kovinska peč — gasperček. Peč so močno zakurili, na droščke pa obesili perilo. Perice so ga večkrat obračale, da se je enakomerno in ne preveč posušilo.

Mežnarjevi danes sušita na vrvi, v kozolcu, pozimi pa še na droščkih. V sredo je bilo okoli Mežnarjeve domačije dišeče in belo. Urški sem opoldne pomagala obešati perilo. Naložili sva ga na kule, ki imajo namesto lat ob strani kar cele deske.

Pranje

V sredo je bilo perilo že zbrano. Pred pranjem so ga perice še zaznamovale — naredile so zanke, križce različnih barv za razne stranke. Urška se še spominja, da je morala sama zaznamovati, ko ji je zbolela mama. Ker je imela povsem svoj način zaznamovanja in zapisovanja v zvezek, je bila zelo v skrbeh, saj bi ob more-

bitnih zamenjavah posameznih kosov perila lahko tudi izgubila stranko (primke si je včasih zapisala čisto po svoje; narisala je npr. žabo, da je vedela, kateri stranki pripada perilo). Danes sestri nimata več težav, saj imata stalne stranke in perilo že dobro poznata. Zapišeta si le število kosov.

V navadi je bilo, da so perice takoj prvi dan namočile perilo. Najprej v ponedeljek belo, v torek ali sredo pa pisano. Sestri pereta le belo perilo. Namočita ga v lesene in plastične skafle in plastično banjo (iz trgovine) v pralnici.

Pred desetimi, dvajsetimi leti so

skafom prilivale vodo čez rjuho in pepel v čeber. To so delale toliko časa, da je bil čeber poln. Tedaj so izpuli palico iz korišča v čeburu in prestregle umazano vodo. Lug so zlele stran (če je bil preveč umazan) ali pa so ga zlele nazaj v kotel, da je spet zavrel. Potem so ga ponovno vlijele skozi pepel v čeber. Zehtale so toliko časa, da je bila voda spodaj pri odtoku vrela in čista. Po pripovedovanju druge perice, Franciske Penič, je morala biti voda spodaj predvsem čista in ne vreča. Perice so žetnato perilo v torek ali sredo peljale v sodba ali na kulah do potoka na pranje. (Prave razlage za poimenovanje sodeb — samokolnici podobnega vozička — po mnenju Pavle Strukljeve menda ni. V Etnografu iz 1. 1958 je ena, jaz pa navajam še drugo, ki jo je navedla Antonija Rihtar, Pot na Visoko 23; sodeb je bilo voziček, vedno vrhano naložen perila in zato predvsem za ženske kar težak. Mogoče so zato poimenoval voziček: sodeb, saj je bilo pericam zaradi gmotnega položaja res skorajda sojeno, da bodo vedno vozile perilo k potoku.)

Mežnarjevi že dolgo ne pereta več tako, pač pa kuhata perilo v kotlu. Z delom začneta v torek zjutraj, tokrat v sredo, ko je umazanija dovolj zmehčana. Naložita ga v kotel, vanj nalijeta vodo, da je perilo prekruto in zakurita pod kotlom. Pereta s praskom, ki ga sami kupita v trgovini. Druge perice, ki perejo za delovne organizacije, dobe za nakup pralnih praškov in mehčalcev v skladiščih kar naročilnice. Tiste pa, ki perejo za privatne stranke, morajo za vse poskrbeti same. Na vprašanje, kako so prale perice pred leti, ko še ni bilo praškov, sta odgovorili: »Najprej s pepelom, ki so ga dobile z domačih ognjišč! Med 1. svetovno vojno pa so nekatere perice same kuhale milo (npr. Miheličeva mama); druge so ga kupovale v mestu, ko so zbiralce perilo; nekaj časa so vozili milo z vozovi tudi v vas. Stalne odjemalke mila Zlatorog so dobile enkrat letno pol kilograma mila zastoj. Prvo milo je bilo rjavo rumene barve, imenovale so ga »siht« in je bilo menda boljše od kasnejšega. Prvi prašek je bil Rdeči radion, kasneje Plavi radion, potem pa se je izbira praškov razmahnila.

Vodo imata perici v pralnici. Ne-katere perice v vasi imajo ali pa so imele v pralnici zidan zbiralni vode, kjer so izpirale perilo potem, ko so strugo potoka obzidali.

(se nadaljuje)